

ÚJABB SZEMPONTOK A POLITIKAI TUDOMÁNYBAN.

A legújabb politikai elmélet — főleg Kjellen behatása alatt — a gyakorlati politika számára kíván útmutatóul szolgálni s az elméleti és gyakorlati politika közötti tért mindinkább áthidalni igyekszik. Az elmélet is specialis igazságokból általános igazságok felé halad s célja: a megismerés. A politikai tudomány gyakorlati jellegét markánsan domborítja ki Réz Mihály posthumus könyvének¹ definíciója a politikai tudomány céljáról, mely szerint feladata: a gyakorlati politikai tudásra és érzékre való nevelés. Réz Mihály a maga nagy munkájában meg is oldja a politikai tudománynak általa supponált feladatát: csakis diagnostikát ad, az állam élet ezután is felismerhető tényezőinek diagnostikáját.

Alapjában véve a politikai tudománynak ezen iránya több mint figyelemre méltó, nemcsak érdekesség — elvont abstrakciók és ügyes hipotézisek foglalata —, hanem éles és metsző realitás, mely mögött maga az élet van, a maga kétségbevonhatatlan tényeivel és e tényekből adódó igazságaival. E tényekből specialis igazságok folynak — egy adott kornak, egy adott helyzetnek speciális igazságai —, de a politikai tudomány Kjellen és Réz értelmezte célja éppen abban van, hogy segítségével egy adott situációban az egész helyzet helyes diagnózisa megállapítható legyen. Valóban el kell fogadnunk a politikai tudomány ezen gyakorlatias jellegét és ezirányban való fejlesztésének szükségességét, mert éppen itt volt a rettentő űr: az elméleti és a gyakorlati politika közti különbségben, abban, hogy az elméletben egész más igazságok következtek egy hipotesisból, mint a gyakorlatban, hol egészen más igazságok teremtettek eszközöket az elméleti politika által felállított hipotesisek elérésére. Természetesen az elméletes politika normái sohasem érettek el és mindig csak irottak maradtak, szemben a gyakorlati politikának az elméleti politika általános igazságait elérni kívánó, tényleg azonban mellőzni kívánt és csupán az adott helyzetben folyó specialis igazságaival. Így került szembe egymással az élet és gyakorlat, mert szemben álltak: a gyakorlati politikai élet megkövetelte speciális igazságok nem mindig fed-

¹) Réz Mihály: A történelmi realismus rendszere. Bpest 1924. lsm. E I. Sz. 1924. szept. okt. számában.

ték az elméleti politika általános, csaknem dogmatikus igazságait, a gyakorlati politika megteremtette a maga speciális igazságai megjelenési formájára : a publicistikát.

Publicistikában mindig meg van az actualitas, az actualitásban pedig a gyakorlati politikai actio szempontja. Konkrét eredményeket kíván elérni s ezért nyúl a politikai actio igazolására gyakran oly szükséges elméleti eszközökhöz.

Ezért virágzott fel a publicistika s ezért mutatott határozott irányban hanyatlást az elméleti politika.

Az elméleti politikai tudomány gyakorlatiasságának rendkívüli fontosságú ténye megnyilatkozik pld. azon értékelésben, azon irányzatokban, melyeket „az államról“, „az intézményekről“, „a nemzetről“ táplálunk. De a tudomány nem merítheti ki feladatát csupán abban, hogy irányvonalakat mutat, hanem ezzel perspektívát is kell, hogy adjon. Perspectiva nélkül nincs valódi, mélyen átfogó politikai szemlélet. Itt kapja meg vonatkozását a politikai tudomány a történelemtudománnyal, ezen át a történefilozófiával és a történeti sociológiával. Perspektívában fontos azonban a zárószög, hogy honnan nézem és meddig nézem a képet. Van tehát ennek is egy változó eleme : ez a szemlélet iránya, helye, kora és a visszatekintés mértéke. Nagy történeti korszakok lezárulnak, nemzetek eltűnnek, államok felbomlanak, mindegyik az emberi fejlődésnek egy-egy lezárt attitúdja, a politikai szemlélet perspektívája azonban nem állhat meg egy-egy nagy történeti ténynél (melyből a politikai igazságok egész sora következik ugyan), hanem kell hozzá egy egységes nagy kozmikus szemlélet. De mert még a politikai tudományban is nagymértékű a relativitás, a perspektiva irányát a kitűzött célnak megfelelően kell megállapítani. Ha pld. a nemzeti politika elméleti igazságait keressük, hiába nézzük az ókor történelméből fakadó még ma is gyakorlati politikai tanúságokat, az összefüggés nincsen meg és nincs is meg a történelmi perspektiva hatása. De ha a nemzetpolitika fejlődését áttekintő helyes perspektívát kívánunk, úgy annak záróideje Napoleon kora, melyből kiindulóan a nemzeti elv progressiv erőre kap és a politika uralkodó tényezőjévé válik. De ha nem a nemzeti politika fejlődési principiumait keressük, hanem érvényesülésének eszközeit, akkor a perspektívát már hosszabb távlatra kell beállítanunk és nem állhatunk meg Napoleonnál, hanem a kozmikus szemlélet segítségével kell keresnünk más eszközök megismerését is.

Az egészséges kozmikus szemlélet kapcsán nemcsak értékes gyakorlati igazságok adódnak, hanem teljes súlyával megjelenik az erkölcs jelentőségének mély problémája a politikai tudomány szempontjából. A közéleti és magánéleti erkölcs problémája teljes jelentőségében áll előttünk, melynek megfej-tése még ma is izgató feladata a tudománynak. Az erkölcsnek a politikában való érvényesülését a célgondolat szempontjából kell megítélni. Ha az újabb kor politikai történetét is nézzük, még akkor is, az erkölcsök érvényülésének relativitása mellett az erkölcsi célgondolat abszolút volta megállapítható. Korunk legmagasabb politikai eszménye a nemzet, mely célgondolat érvényesülése gyakran az erkölcsi törvények megszegésével történik ugyan, de maga az elért siker, már a célgondolat abszolút erkölcsi volta miatt mentesítést nyer. Kétségtelen, hogy a politikai tudománynak a politikai erkölcs fogalmi meghatározása tekintetében még feladatai vannak. Mert bár állhat előttünk a maga feltétlen uralkodásra hivatoltságában a keresztény erkölcs, ma még csak azt állapíthatjuk meg, hogy a keresztény erkölcs csupán normatív erővel bír a politikai erkölcs szempontjából.

A tömegpsychologia törvényeinek ismeretéből az elmélet számára a gyakorlati tanulságok egész sora következik. Forradalmi korszakoknak egészen más a mentalitása, mint az autokratikus kormányzati időké. Fokozatosan demokratizálódó politikai korban a tömegpsychologia törvényeinek ismerete feltétlenül szükséges.

Általában a speciális viszonyok fontosságának döntő jelentősége van épen a politikai tudomány szempontjából. Nemcsak anyagi tényezőknak (melyek jelentőségét a történelmi materialismus annyira tulbecsüli), hanem a lelkieknek is. Mert nemcsak a nyers erő probléma, a politikai tudomány szempontjából a politika energetikája is kétségtelenül fontos jelentőségű, de ezzel párhuzamosan állanak az erkölcs és psychologia a politikában sem ignorálható törvényei.

De végső alapjaiban a politika mégis csak hatalmi kérdés. Macchiavelli jelentősége épen abban van, hogy ő fejezte ki legelőször és legvilágosabban a hatalmi szempontok rendkívüli fontosságát. Macchiavelli felismerte az energiát, de már nem analizálta azt. Nem ismeri fel, nem is értékeli, a hatalmi politikának a politikai etikához való viszonyát és a hatalmat végső

célnak tekinti, nem eszköznek csupán. Itt újra a megvizsgálandó és tisztázandó kérdések egész sora nyílik meg a politikai kutatás számára. Míg Macchiavelli csakis az államférfi hatalmát látja és azt vizsgálja, addig a politikai tudomány feladata reámutatni ezzel szemben arra, hogy az állam (a nemzet) hatalma a végső szempont és a politikának belső rugója. Érdekes, hogy a magasabb és tisztultabb államerkölc a haladásnak milyen etapjain halad át, anélkül, hogy végleg megállapodva az államhatalmi tényezőket determinálja.

Az a nagyhatalmi politika, mely a XIX. század közepétől megszabta Európa politikai alakulását, lényegében és természetében egy öntudatos hatalmi politika volt. Az a nemzeti politika, mely megteremtette a német és olasz egységet, Magyarország alkotmányát visszaadta, tulajdonképpen szintén egy erőteljes hatalmi politika volt. És nem szabad csodálkoznunk azon sem — ha a politika örökérvényű tapasztalatain át vizsgáljuk napjaink eseményeit, hogy ezekben oly sok a hatalmi vonás.

A hatalom marad mindig lüktető elem, hajtóereje minden politikai actiónak. De amíg a középkorban — annak erkölcsének megfelelően — a hatalmi tendenciák központjában a hierarchikus államszervezet feje áll, addig ma, minden öntudatos politikai actió a nemzetből indul ki és oda tér vissza. Mennyi szenvedés, mennyi keserűség kíséri a politika örökké változó, örökké megújuló, de lényegében mindig ugyanaz maradó motorának pályáját. És mégis a hatalmi politikának minden expansivitása és a nemzeti politika uralmi tendenciáinak minden brutálítása dacára a történelem arra tanít — és ez a politikai tudomány szempontjából a legértékesebb tapasztalat, — hogy az emberiség haladása egy magasabb erkölcsi felfogás fele vezet, amelyről Rész Mihály azt tanítja, hogy „egy nemesebben érző emberiség lelkében az államnak igazi rendeltetése a maga egész eszményi tisztaságában nyilatkozik.“

*

A politikai tudomány fejlődésének itt felvetett problémái nem merítik ki a politikai tudomány feladatának egész anyagát. Csak részlet-szempontra mutattunk reá és oda következtetünk, hogy a hatalmi politika és ezen hatalmi politika erkölcsének szempontjai volnának tisztázandók. Maga a tudomány itt nem abban a filozófikus magasságban értetik, mint azt érteni

szokták, hanem inkább azon különbözőségnek értékelésén, mely a gyakorlat és elmélet politikája között fennáll.

Gyakorlat tapasztalataiból önkényt adódnak a következtetések, melyekből az elmélet számára a tanulságok levonhatók. És valóban ez ma a politikai tudomány igazi hivatása.

Dr. Albrecht Ferenc.